

Д. Жеков,

аспірант кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРИПИНЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Бурхливий розвиток економічних відносин, який не завжди відбувається в цивілізованих ринкових рамках, обумовив виникнення значної кількості нових суб'єктів, зокрема юридичних осіб. Не зупиняючись на випадках, коли такі юридичні особи створюються для дій поза законом, що виходить за межі цієї публікації, зупинимось лише на найбільш актуальному аспекті діяльності юридичних осіб в останні роки — на їх припиненні. На жаль, всесвітня економічна криза, систематичні порушення правил гри на ринку, які встановлені державою, в тому числі з боку самої держави, призвели до припинення діяльності значної кількості суб'єктів підприємства. При цьому деякі з них продовжують існувати на папері, інші заявили про завершення своєї діяльності, проте не виключені з реєстру, інші знаходяться в стадії ліквідації поза межами встановленого законом строку. Все це відбувається на фоні постійних спроб законодавця вдосконалити реєстраційні процедури, зокрема, зробити їх більш доступними, оперативними та прозорими.

Метою статті є дослідження законодавчого підходу щодо припинення юридичної особи у формі ліквідації та реорганізації та їх розмежування в сучасній цивілістичній доктрині.

Якщо йдеться про проблеми юридичних осіб, то більшість проведених сучасних досліджень стосується саме поняття юридичної особи, її видів, форм участі у цивільному обігу [6; 3; 7; 10; 8]. Разом з тим, якщо йдеться про процедури припинення, ситуація виглядає зовсім інакше, оскільки спеціалізовані дослідження проблематики проводились в РФ А. В. Габовим [1], О. М. Лебедінець [11], С. С. Дукановим [5], Є. В. Нода

[12]. Таку ситуацію не можна визнати задовільною, оскільки аналіз української юридичної практики свідчить про існування низки проблем, вирішити які необхідно перш за все саме на науковому рівні. Лише після цього слід порушувати питання перед законодавцем щодо внесення змін до чинного українського законодавства.

Традиційно в навчальній літературі підкреслювалось, що законодавству відомі дві форми припинення юридичних осіб, які розрізняються по правових наслідках — ліквідація і реорганізація. Реорганізація може здійснюватися у формі злиття, приєднання, розподілу, виділення чи перетворення. При реорганізації права і обов'язки юридичної особи, що припинила своє існування, переходять до інших юридичних осіб, тобто має місце правонаступництво. Ліквідація — це така форма припинення юридичної особи, при якій вона перестає існувати зі всіма належними їй правами і наявними у неї обов'язками. При ліквідації права і обов'язки не переходять до іншої особи [13, 102–104].

Законодавець в ст. 104 Цивільного кодексу України (далі — ЦК України) закріпив, що юридична особа припиняється в результаті передання всього свого майна, прав та обов'язків іншим юридичним особам — правонаступникам (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або в результаті ліквідації. Господарський кодекс України (ст. 59) містить визначення припинення діяльності суб'єкта господарювання, яке здійснюється шляхом його реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації — за рішенням власника (власників) чи уповноваженим органів, за рішенням інших осіб — засновників суб'єкта господарювання

ни наділяються правами юридичної особи, то відповідно «аналогія», на думку «реформаторів», була очевидною. Насправді, все набагато складніше. Так у наведених прикладах з державними органами та органами місцевого самоврядування відбувалась реорганізація, природа якої суттєво відрізняється від реорганізації цивільно-правової через порядок її проведення. На нашу думку, з точки зору цивільного обігу та приватно-правових відносин правові наслідки в таких випадках з точки зору прийнятих на себе цивільних обов'язків не можуть бути іншими, ніж для юридичних осіб так званого «приватного права». При цьому реорганізація юридичної особи завжди тягне виникнення правонаступництва (навіть не будучи пов'язаною з припиненням її діяльності у разі виділення). У цьому її принципова відмінність від ліквідації юридичної особи, при якій ніякого наступництва в правах і обов'язках не виникає, бо вони, як і їх суб'єкт — юридична особа, підлягають припиненню [2, 200].

Проведене дослідження на цьому його етапі дозволяє стверджувати, що припинення юридичної особи відбувається власне тільки у випадку ліквідації. Якщо йдеться про реорганізацію юридичної особи, то в залежності від її форми може змінюватися назва, організаційно-правова форма, зменшуватися/збільшуватися обсяг майна, оскільки власно припинення юридичної особи, як у випадку з ліквідацією, не відбувається. З іншого боку, з врахуванням обсягу правонаступництва можна порушувати питання про продовження її існування, проте в змінній організаційно-правовій формі та/або в складі іншої юридичної особи, що однак виключає її з обігу як суб'єкта. Наведене, на нашу думку, свідчить про необхідність більш детального дослідження питання про припинення юридичних осіб, визначення цивільно-правових наслідків такого припинення та розмежування з суміжними явищами, що дозволить стабілізувати цивільний обіг та впорядкувати відносини, які пов'язані з обраним аспектом проблематики.

Ключові слова: припинення юридичної особи, ліквідація юридичної особи, реорганізація юридичної особи, уніфікація, публічне право, приватне право, цивільно-правові наслідки.

У статті досліджується законодавчий підхід щодо припинення юридичної особи у формі ліквідації та реорганізації та їх розмежування в сучасній цивілістичній доктрині, надається аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Пояснюється питання щодо походження та розуміння термінів, що безпосередньо пов'язані з припиненням юридичних осіб, розкривається механізм припинення юридичної особи.

В статье исследуется законодательный подход к прекращению юридического лица в форме ликвидации и реорганизации и их разграничения в современной цивилистической доктрине, предоставляется анализ последних исследований и публикаций, в которых положено начало разрешению этой проблемы. Объясняется вопрос о происхождении и понимании терминов, которые непосредственно связаны с прекращением юридических лиц, раскрывается механизм прекращения юридического лица.

In the article the legislative approach concerning the termination of a legal entity in a form of liquidation and reorganization and there distinction in a modern civil science is explored, the analysis of the last researches and publications which initiated a resolution of this problem is given. The question of origin and understanding of the terms which directly connected with termination of legal entities is explained, the mechanism of termination of legal entities is revealed.

Література

1. Габов А. В. Ликвидация юридических лиц. История развития института в российском праве, современные проблемы и

- перспективи : монографія / А. В. Габов. — М. : Статут, 2011. — 303 с.
2. Гражданское право : учебник. [В 2 т. Т. 1] / отв. ред. Е. А. Суханов. — [2-е изд., перераб. и доп.]. — М. : БЕК, 1998. — 816 с.
3. Грешников И. П. Субъекты гражданского права: юридическое лицо в праве и законодательстве : учеб. пособие / И. П. Грешников. — СПб. : Юрид. центр Пресс, 2002. — 331 с.
4. Дозорцев В. А. Советское гражданское право. Субъекты гражданского права : монография / В. А. Дозорцев ; под ред. С. Н. Братуся. — М. : Юрид. лит., 1984. — 288 с.
5. Дуканов С. С. Гражданско-правовое регулирование прекращения юридических лиц в Российской Федерации : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Сергей Сергеевич Дуканов. — М., 2005. — 179 с.
6. Захаров В. А. Создание юридических лиц: правовые вопросы : монография / В. А. Захаров. — М. : НОРМА, 2002. — 208 с.
7. Козлова Н. В. Понятие и сущность юридического лица. Очерк истории и теории : учеб. пособие / Н. В. Козлова. — М. : Статут, 2003. — 318 с.
8. Кочин В. В. Непідприємницькі товариства як юридичні особи приватного права : монографія / В. В. Кочин ; [за наук. ред. М. К. Галянтича]. — К. : НДІ приват. права і підприємництва ім. Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2013. — 200 с.
9. Кузнецова Н. С. Альманах цивилистики : сб. ст. [Вып. 1] / Н. С. Кузнецова, А. С. Довгерт ; под ред. Р. А. Майданика. — К. : «Правова єдність», 2008. — 312 с.
10. Кучеренко І. М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права : монографія / І. М. Кучеренко. — К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2004. — 328 с.
11. Лебединец О. Н. Жизненный цикл юридических лиц (гражданско-правовой аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Ольга Николаевна Лебединец. — М., 2000. — 218 с.
12. Нода Е. В. Ликвидация юридических лиц по законодательству РФ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Елена Валерьевна Нода. — М., 2005. — 206 с.
13. Цивільне та сімейне право України у запитаннях та відповідях : навч. посіб. / за ред. Є. О. Харитонова, О. М. Калітенко. — Х. : Одіссей, 2002. — 640 с.